

”נא להכיר: זה דוד!“ – זה רון וזו עמנואלה –

עמיחי גם לילדים

ד”ר גאולה אלמוג

יהודה עמיחי שייד לקבוצת הסופרים והמשוררים שהחלו לכתוב לילדים לאחר שמקומם הבלתי מעורער על במת הספרות למבוגרים כבר נקבע¹. עמיחי כתב שלושה ספרים על ילדיו הפרטיים ואליהם, ויש לכך השלכה על מהות הכתיבה שלו לילדים. הספר הראשון, *מה שקרה לרוני בניו-יורק*², התפרסם בשנת 1968, השני, *הזנב השמן של הנומה*³, התפרסם בשנת 1978 והשלישי, *ספר הלילה הגדול*, התפרסם בשנת 1988⁴. בדיוק עשר שנים בין ספר לספר. כל ספר נכתב לאחד משלושת בניו, רון, דויד ועמנואלה.

בספר הראשון, *מה שקרה לרוני בניו-יורק*, מתאר עמיחי לבנו הנמצא בארץ את פלאי העיר ניו-יורק (גורדי השחקים, הרכבות התחתיות, הגשר הגדול, המדרגות הנעות ועוד). את הספר, על פי הכותרת, ”כתב וצייר אבא של רוני”, אבל בפועל הנסיעה מתועדת ”כאילו” רוני הוא זה שרואה וחונן את כל הדברים. תחבולה זו מתגלה רק בסוף הספר: ”רוני חזר/ וסיפר כל מה שעבר/ וכל מה שעשה ומה שראה. האורחים הקשיבו ואמרו: 'אהה, רוני באמת גיבור ונחמד, ראה את ניו-יורק לבד/ ולא פחד!'/” רק הדוד, שאותו הוא אוהב, אמר לו בערב, 'רוני שב, האם באמת היית/ שם? אולי חלמת וטעית?'/ רוני אמר: 'אני לא משקר, הכל נכון מה שאני מספר'. [...] אחר כך אמר הדוד: 'אני אוהב אותך מאוד. אתה ילד טוב וישר/ אך קרה לך דבר מוזר: אני יודע – / משום שאתה מתגעגע/ על אבא, שנמצא שם, אתה

¹ ספר השירה הראשון של עמיחי, *עכשיו ובימים אחרים*, יצא ב-1955 ועורר עניין רב בקרב קוראים ומבקרים כאחד.

² *מה שקרה לרוני בניו-יורק*, עם עובד, תל-אביב, 1968.

³ *הזנב השמן של הנומה*, שוקן, 1978.

⁴ *ספר הלילה הגדול*, שוקן 1988.

חלמת, שאתה גסי' / [...] הרבה זמן הוא (רוני) ישב ושתק. / אני חושב שהדוד כמעט צדקי, / בלבו אמר. / יום אחרי זה אבא חזר. "

את התיאורים על התופעות בעיר ניו-יורק ארגן עמיחי בתוך מסגרת מעין סיפורית, אשר בה הגיבור הוא "כאלו" הילד. תחבולה זו היוצרת בעיות של אמינות, מקורה ככל הנראה במודעותו של המספר לחוק יסוד בסיפור לילדים והוא, הרלוונטיות של התכנים לילד.⁵

הספר **הזנב השמן של הנומה** נכתב לדויד כשהיה בגן הילדים. הספר מתעד שבוע ימים, יום אחר יום, את הילד דויד ואת סביבתו הקרובה. באמצעות המעקב אחר דויד אנחנו לומדים על השגרה של ילד בגן, על היחס בינו לבין הוריו (המתחיל עם הבחירה של שמו), על התנהגותו, על העדפותיו, על הגילויים שלו את עצמו ואת סביבתו, ועל התופעות שבהן הוא נתקל. הספר הוא תוצר של התבוננות אמפתית, רגישה וצמודה מאוד על הילד מחד גיסא, ומאידך גיסא הוא תוצר של משחק הומוריסטי במילים, בדימויים ובסיטואציות. ילדים אוהבים מאוד שמספרים להם על עצמם, אך בשונה מהספר הראשון, שבו נבחרה נקודת המבט של רון כדי לתאר את התופעות שאביו ראה, הספר **הזנב השמן של הנומה** מתאר את הילד דויד עצמו, ואכן, הספר נפתח במשפט: "נא להכיר: זה דויד". גם כאשר עמיחי מתאר תופעות שאינן קשורות לחיי היום יום של הילד, דדי הוא חלק מהתמונה. אחרי תיאור הינשוף, לדוגמה, הוא מוסיף: "ומה אומר הינשוף ההוא? / הוא אומר רק הו ועוד פעם הו. / אחר כך יושב ושותק. / רק דדי יודע שהוא צוחק."⁶

⁵ בספר **הלילה הגדול** כותב עמיחי: "עמנואלה אוהבת מאוד כשמספרים לה דברים שקרו לה בחייה. מה עשתה בגיל שנתיים? איך התנהגה בפעוטון? מתי למדה ללכת? אומנם חייה עדיין קצרים מאוד, אבל קרו בהם הרבה דברים טובים ואפילו קצת רעים. ממש היסטוריה, כמו עם שלם, כמו כל העולם". (עמ' 30).

⁶ **הזנב השמן של הנומה**, עמ' 13.

גם לספר **הזנב השמן של הנומה** יש מסגרת מארגנת, אך בהבדל מהספר הראשון שבו המסגרת היא חיצונית לגמרי, למסגרת בספר זה יש עיקרון מלכד היוצר "כאילו" רצף של זמן, והוא החלוקה של השירים לימי השבוע. מלבד ההתייחסות המיוחדת ליום השבת, בחלוקת השירים בין הימים אין עיקרון פנימי מנחה.

ל**ספר הלילה הגדול** גם כן יש מסגרת מארגנת, הפעם על פי לילות השבוע. אך בהבדל מ**הזנב השמן של הנומה**, ללילה בספר זה יש קשר גם לחלק מהנושאים, בעיקר אלה הנוגעים לנדודי שינה. סיפור המסגרת בנוי מסיפורי **אלף לילה ולילה**, כשבכל יום יש ציפייה להמשך ההרפתקה של הלילה הקודם. ספר זה נכתב לבת הזקונים אשר נולדה כשהאח דויד היה בגן חובה. בתקופת הסיפור היא על סף כיתה א' ואילו רוני האח הבכור מתגייס לצבא.

למקומה של נמענת הספר בתוך המשפחה כבת הזקונים יש השפעה ישירה ועקיפה על תוכן הספר. על הספר כולו משוך חוט של רצון לגונן על הילדה הקטנה מפני העולם שבחוץ ולמשוך ככל האפשר את ימי הילדות, כפי שאומר זאת האב: "הרי היא הקטנה במשפחה, והם אוהבים להיזכר בימי התיבה, הסל, העריסה, העגלה, והלול המרופד."⁷ יחד עם זאת, עמיחי מכיר מניסיונו את הדאגה הנשארת פתוחה מול ההתבגרות שלא ניתן לעוצרה – "אבי בנה עלי דאגה גדולה כמספנה/ ופעם יצאתי ממנה וטרם הייתי גמור/ והוא נשאר עם דאגתו הגדולה, הריקה..."⁸ – ולכן הוא משלב בספר בין המשחקים גם "שיעור לחיים", הכולל השקפת עולם אנושית ופוליטית, אשר ברקע שלה מצוי הגיוס של הבן הבכור. כמו: [...] אבל יש שתי מילים שלעולם לא משתנות והן: מלחמה ושלוש. השלוש הוא הדבר הטוב ביותר, והמלחמה – הדבר הרע ביותר. וכדרכה עמונאלה שואלת שוב ושוב את המלכה, מדוע ולמה היא לא מונעת מלחמות בין בני האדם,

⁷ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 9.

⁸ אוטוביוגרפיה בשנת 1952, **שירים, 1962-1948**, עמ' 15.

והמלכה עונה: "כל שאני יכולה לעשות הוא להביא שינה לעייפים. גם חיילים הם במלכות הלילה ואני יכולה לעזור להם לישון. ואני יכולה לעזור לבני משפחותיהם לישון, כי לפעמים מרוב דאגה לחיילים הם לא מצליחים להירדם. אבל, ילדתי החמודה, אינני יכולה לעשות בני אדם טובים יותר. ואולי, מי שישן טוב בלילה יהיה פחות עצבני ופחות רגזן ביום המחרת. אולי, אם המפקדים וראשי הממשלה והמלכים יישנו טוב הם לא יחליטו על מלחמות. את רואה, ילדה, לך ישנה אפשרות לגדול ולעשות דברים טובים למען השלום ולהשפיע על אלה שרוצים לעשות מלחמה. **אני לא יכולה לשנות ולא להשפיע.**"⁹

בהבדל משני הספרים הראשונים הבנויים כאוסף של שירים תיאוריים המסופרים בידי מספר מתבונן, **ספר הלילה הגדול** בנוי כסיפור בהמשכים המתרחש מדי לילה בלילה בחלומה של עמנואלה, ומשתתפים בו מלכת הלילה וכן כוחות על-טבעיים. בתוך הסיפור משובצים קטעי מעבר המתרחשים במציאות, ואולי להפך, הסיפור מתחיל ביום ומשובצים בו החלומות (שני מישורי הפעולה הנקראים בספר "ממלכת היום" ו"ממלכת הלילה"). במעברים בין יום ללילה משובצים שירים, חלקם מתייחסים לשיחה המקדימה וחלק מהם עומדים בפני עצמם ונקראים "ממתק ללילה". בשירים אלה התיאור הוא כללי ואינו מתייחס בהכרח לגיבורת הספר. הפרוזה בספר בנויה מקובץ אפיזודות מחיי היום יום, והגיגים ומחשבות בלילה. כאמור, המסגרת של לילות השבוע אינה מתפתחת כעלילה אשר קונפליקט מוביל אותה ויש לה התחלה, אמצע וסוף, ולכן את הסיום קובע גמר השבוע.

אם הספר הראשון הוא אלבום תמונות מהטיול בחו"ל, והספר השני הוא תמונות מן האלבום המשפחתי, הנה הספר השלישי הוא קובץ תמונות, תופעות ומחשבות על העולם האנושי וסידורן באלבום הפרטי. המשותף לשלושת הספרים הוא נוכחותו הבולטת של ההומור הדק – הומור לשוני או

⁹ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 73.

הומור של סיטואציה¹⁰ – האהבה, האינטימיות והעדר הקלישאות. לעמיחי יש כבוד רב לילד ולהוריו, הוא משמיע את דבר ההורים ואת חובות המסגרת המשפחתית באמצעות משחק ובגובה העיניים. לדוגמה, הסיום של השיר "מה" שעניינו הצורך לשכב לישון: "...דדי, ואתה יודע מה? מה? אני אגיד לך מה: ללבוש פיגמה אדומה/ וללכת למיטה החמה/ ולתת לנו מנוחה שלמה, / מכל המהמהמה."¹¹ והבן ש"לא תמיד הוא אוהב לישון", אינו מתעמת עם האב, אלא דוחה את השינה: "שאמא תישן קודם שאבא יישן ראשון, / שאבא ינגן ושאמא תספר סיפור"¹² ואז יש משחק של הרדמה.¹³

כתיבתו של עמיחי לילדיו חפה כמעט מכל היבט שניתן לגזור ממנו מסר דידקטי, אך היא בהחלט מחויבת להקניית ידע, ולהסבר של תופעות אנושיות, גם אם הוא עושה זאת באופן עקיף ובשיתוף מלא של הלומד.

את השוני בין ספרות הילדים שכתב עמיחי לשירת המבוגרים שלו מצאתי בתיאורו של עמיחי עצמו את יחסי הגומלין בינו לבין ילד¹⁴: "פעם בדקתי את העולם עם ילדי, הם היו כמו מוני גיגר, / מדי עומק ומדי חום וקור לחפש ולבדוק ולמצוא. / עכשיו הם בודקים איתי את העולם שהיה ואת העולם הבא."¹⁵

¹⁰ על יסודות פואטיים ודרמטיים בספרות הילדים של יהודה עמיחי ראו: גלבוני מנוחה, *עם וספר*, ט': 142-151, 1995.

¹¹ *הזנב השמן של הנומה*, עמ' 14.

¹² שם עמ' 20. השינה, נדודי השינה, שנת העולמים והחלום הם מוטיבים חוזרים בשירת עמיחי, גם לילדים וגם למבוגרים.

¹³ זאת בהבדל מיהודה אטלס, סופר ילדים הכותב על עצמו בגוף ראשון: "אם אתם רוצים / שאשכב לישון מוקדם / אז תסגרו ת'טלויזיה, / שתפסידו גם." *והילד הזה הוא אני*, כתר ירושלים, 1977.

¹⁴ להפתעתי, בבואי לחפש בבואות או ניגודים בין שירת המבוגרים של עמיחי לספרי הילדים שלו, מצאתי כמות עצומה של מאמרים, ספרים ורשימות על שירתו למבוגרים, לעומת יבול קטן מאוד על שירת הילדים שלו:

1. רגב מנחם, *הזנב השמן של הנומה* (מאמר בקורת), *הד הוגן מ"ג*, 1978, 118-120.

2. ריס רות, על שני שירים של יהודה עמיחי: <http://www.amalnet.k12.il>

3. גלבוני מנוחה, יסודות פואטיים ודרמטיים – בספרות הילדים של יהודה עמיחי, *עם וספר*, ט': 151-142, 1995.

¹⁵ *פתוח סגור פתוח*, שוקן, 1998 עמ' 167.

בספריו של עמיחי לילדיו הוא מחפש ומגלה **איתם ולהם** את העולם שביבם. בשירתו למבוגרים, לעומת זאת, החוץ הוא בבואה של סערת נפש שבה היסטוריה יהודית וחוויות אישיות מתלכדות.

בספר **מה שקרה לרוני בניו יורק**, המלווה באיורים של עמיחי עצמו, יש תיאור של הרכבות התחתיות, הגשר הגדול, מצעדים, שוטר המקוף, המדרגות הנעות, ההיפים בכיכר וושינגטון, יש גמיעה של העולם ובעיקר של הגודל ("גם האיש הגבוה העומד מהצד נראה כמו גמד"). אין זיכרון ואין קונוטציות, יש רק הווה.

הטיול בניו-יורק הוא מעין אלבום צילומים שנעים להתבונן בו, בשל הצילום המשובח וההומור הלשוני, כמו הפירוק של הצירוף הכבול "גורד שחקים" שהוא משחק אטימולוגי (בשיר הפותח את הספר, "גורדי שחקים"): "רוני כבר יודע / שלבתי הענקים / קוראים גורדי שחקים. / רוני יודע / שאם מדגדג / צריך לגרד: / כנראה מדגדג לשחקים – / עוד מעט והנה הם צוחקים! / לכן צריכים הבתים לגרד אותם, / אחרת הכל יפול משם / מרוב צחוק." אבל בעוד אשר בשירתו למבוגרים עמיחי הוא משורר פרטי שכל אחד יכול למצוא בו את עצמו, האלבום של רוני הוא אלבום תמונות שהפן האישי נעדר מהן, אולי בשל החיבור המלאכותי בין שתי נקודות המבט, של האב החוה והבן המתגעגע.

את עקבות שירת המבוגרים של עמיחי בתוך שירת הילדים ניתן למצוא בעיקר בספר **הלילה הגדול**, שבו, כאמור, יש גם השקפות עולם.

עמיחי כתב לילדיו **כאבא**, ועל חוויותיו כבן הוא כתב למבוגרים. בשירו "שָׂרָם א-שִׁיד"¹⁶ הוא מגדיר את ה"אבהות" כמצב נפשי החורג מכל מסגרת אחרת של יחסים: גברים קשים, אדומי עיניים, עושים מולדות מאושרות, עושים נשים עצובות, עושים ילדים משִׁחֲקִים, הרחק מכאן בחול אחר. לפנות ערב / עמדנו על הצוק: מאחורינו / צפצוף מכשיר האלחוט. אמר: / "אני רוצה שבני ילמד לנגן על פסנתר".

[...]

¹⁶ שרם א-שִׁיד, **ולא על מנת לזכור**, שוקן, עמ' 53.

"אבי" בשירת עמיחי מייצג את, החום, הביטחון והאהבה, אך הוא גם סמל לתקוות שאינן מתממשות, לאשליה שלבן יהיה כל מה שהאב לא השיג או הגשים:

"אני יודע שאב הוא אשליה, אומר עמיחי, כמו החומה ממול (חומת העיר העתיקה, ג"א) / שניהם לא יוכלו להגן. רק לאהוב ולדאוג [...] ואשר לילדי ולנסיעותיהם מחייהם, / שני הענקים, יתגדל ויתקדש, ישמרו עליהם כשם ששמרו על אבי ועל אמי, / על אלה בחייהם ועל אלה במותם".¹⁷

אצל עמיחי, האבהות היא כמו "מרוץ הלפיד", אשר אם יש בה כיוון דו-סיטרי הוא מצוי רק במה שמתחולל בליבו של נושא הלפיד לאחר שעשה את שליחותו: "לימדתי אותם ללכת ועכשיו הם הולכים ממני, / לימדתי אותם לדבר אל העולם / ועכשיו הם מלמדים אותי לדבר אל ליבי, / לימדתי אותם איך לישון ובעצמי למדתי להיות ער בלילה. [...]"¹⁸

ספר הלילה הגדול מלמד עמיחי את בתו לישון ולהירגע, אך מבעד לשורות אנו שומעים גם על הדאגה מפני נדודי השינה הצפויים לה, כמו לכל יצור אנושי.

אחד המוטיבים הבולטים בשירת עמיחי הוא הקו הנמשך של התמד ושינוי הקושר בין הדורות, בינו לבין הוריו, בינו לבין העם והעולם ובינו לבין ילדיו. השירים "בהיותי ילד" ו"אמי אפתה לי את כל העולם בעוגות מתוקות" פותחים את הספר **שירים 1948-1962**¹⁹ ומחזור השירים "בני מתגייס" חותם את הספר **פתוח סגור פתוח**. גם **ספר הלילה הגדול** נפתח בסיפורים של ילדות מוקדמת ומסתיים בגיוסו של האח הגדול, ובכניסתה של עמנואלה לכיתה א'. "חבריו של האח הגדול, משחקים שהם חיילים קשוחים וגיבורים גדולים, ובעצם הם מפחדים ורוצים להיות שוב ילדים משחקים"²⁰, כותב עמיחי, ובשירו למבוגרים הוא אומר לבנו המתגייס: "אני רוצה להוסיף שני דברות

¹⁷ **פתוח סגור פתוח**, עמ' 167.

¹⁸ שם, עמ' 165.

¹⁹ **שירים 1948-1962**, שוקן, 1977.

²⁰ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 75.

לעשרת הדברות: / זה הדיבר האחד-עשר: לא תשתנה / זה הדיבר השנים-עשר: השתנה, תשתנה. / גם אבי המת הוסיף לי את אלה".²¹

עמיחי משתמש במוטיב העוגות המתוקות והממולאות²² כמייצגות את זיכרון הילדות, את החום והביטחון, בעוד שהעדרן מייצג את העצבות, הבדידות והקור. באמצעות תיאור פלסטי מתארת מלכת הלילה לעמנואלה אופנים שונים של שינה. השינה בתיאור זה היא מעין דימוי למצבו הנפשי של האדם לפני שהוא נרדם. בין הדימויים הרבים מצויות כמובן גם העוגות המתוקות והממולאות, כמייצגות את אחד המצבים.

"[...] ויש ישנים בתוך שקי שינה בשדה, ויש שאוחזים בזרועותיהם כרית, ויש כאלה שמכסים את עיניהם, ויש [...] וכל אחד לבדו וכל אחד לעצמו וכל אחד מושיט את ידיו כדי לא להיות לבד, כדי שיקבל אהבה או לטיפה או לחיצת יד של אדם אחר. ויש ישנים שהם כמו בתוך קן ציפור, ויש כאלה שהם כמו עוגות מתוקות וממולאות בקקאו או בקינמון וצימוקים, ויש כאלה שהם מלאי עצבות, וכולם כולם סובבים בחלל השינה הגדולה."²³ והאם, אשר בשירת המבוגרים אפתה לו את כל העולם בעוגות מתוקות הופכת בשיר המשחק לפעוטות ל"כל העולם": [...] אצבע במקום היד / יד במקום אמא / אמא במקום כל העולם / תם ונשלם."²⁴

מן העוגות הממולאות הקשורות לזיכרון הילדות, גוזר עמיחי דימוי נוסף. כתיבה ללא זיכרון היא כמו עוגה שעשויה מאוויר: "איך אפשר לספר משהו שלא מכירים ולא יודעים. משהו שלא נכתב מעולם ולא הומצא על-ידי אף אדם. וגם סיפור שלא יהיה מן המוח ולא מצוץ מן האצבע ולא בַּפֶּרֶס, ולא סְבֶרֶת הכרס, ולא מתחת ללשון ולא בלחיים, ולא על השפתיים ולא שמור בלב, לא בחזה ולא באף מקום", שואל האב את בתו ומסביר: "סיפור שאיש לא מכיר / כמו חדר בלי קיר / כמו עוגה עשויה מאוויר [...]"

²¹ "בני מתגייס" בתוך *פתוח סגור פתוח*, עמ' 164-165.

²² "אמי אפתה לי את כל העולם", *שירים*, עמ' 12.

²³ *ספר הלילה הגדול*, עמ' 15-16.

²⁴ *ספר הלילה הגדול*, עמ' 36.

כמו גשם משמים כחולים / כמו שיר בלי מילים [...]”²⁵.
הסיפור על-פי עמיחי הוא החוויה האישית הכוללת את הזיכרון ואת העתיד: “ולא על מנת לזכור אתה/ חי, אלא לגמור את המלאכה/ שעליך (אף על פי כן עליך) לגמור, / ולא על מנת להישאר אתה אוהב/ ולא על מנת לאהוב אתה כואב.”²⁶
ואכן, עמיחי חי ונושם זיכרונות בשיריו למבוגרים, זיכרונות ילדותו, נערותו ובגרותו המשולבים בזיכרונות העם והארץ: “כשהמאה העשרים היא הדם בעורקיי”²⁷ ו”אני שוכח איך היה הרחוב/ לפני חודש, אך אני זוכר/ אותו מתקופת הצלבנים, למשל. [...] ילדות שזקנה היא בגרותי.”²⁸

את עניין הזיכרון הוא מסביר לבתו גם כגעגועים לעונות שהיא המצב הראשוני לפני הפיכתו: “[...] עכשיו, כשמגיעה שעת החצות כל אדם וכל דבר בעולם, כל אחד ואחד זוכר מה שקרה לו בעבר ומה היה בשנים שעברו. וכל אחד מתגעגע מאוד לתקופה שעברה: האיש הזקן זוכר איך היה צעיר ומלא מרץ ושמחה. הציפור מתגעגעת על היותה אפרוח קטן בקן. האפרוח רוצה להיות גוזל והגוזל רוצה להיות שוב ביצה, והביצה רוצה להיות שוב בבטן החמה של התרנגולת. גם הפרח חולם על הזמן שהיה בתוך פקעת, סגור, מוגן וחס בתוך האדמה. ועץ האקליפטוס הגדול שגדל ליד בית הסבא שלך בפתח-תקוה זוכר שפעם הובא לארץ מארץ רחוקה, אוסטרליה. לפעמים בלילה הוא מתגעגע ובוכה קצת, אוי אוי, אוי, אוי קליפטוס.”²⁹

לא רק העונות אלא גם הלחם הוא דימוי חשוב בהבנת תהליכים. הבצק והלחם, כמו הילדה והרחם, מייצגים מצבים של מטמורפוזה כפי שהוא מסביר לבתו מסביר לבתו: “הבצק / כל הלילה שותק / ובבוקר הוא צועק: / אני לחם! אני לחם!”³⁰

²⁵ שם, עמ' 23-24.

²⁶ **ולא על מנת לזכור**, עמ' 77.

²⁷ אוטוביוגרפיה בשנת 1952, **שירים 1948-1962**, עמ' 15.

²⁸ שער שכס, **ולא על מנת לזכור**, עמ' 19.

²⁹ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 27.

³⁰ שם, עמ' 56.

עמנואלה במשחק עם אביה מעסה אותו ואומרת: "אני פשוט, לשה אותך כמו בצק גדול, ואתה תירדם כמו כיכר לחם גדולה"³¹, וכשעמנואלה סוף סוף נרדמת: "אבא ואמא עומדים ליד המיטה ואומרים: איזו שלוה! אם היתה שלוה כזאת בעולם, לא היו מלחמות בעולם, לעולם. הילדה שלנו ישנה עכשיו, היא ממש כמו לחמנייה טרייה וריחנית [...] והילדה נשארה לחמנייה, רכה בפנים, פריכה בחוץ ואפילו קצת סומסום היה מפוזר עליה לתפארת הטעם והתענוג [...]."

והמצב שונה לחלוטין בשירתו למבוגרים, שבה כיכר הלחם הפריכה, כמו העוגה, מלאה בועות אוויר: "והגעועים סגורים בי כבועות אוויר/ בכיכר הלחם./ מבחוץ אני חלק ושקט וחום./ העולם אוהב אותי./ אך שערי עצוב כגומא בביצה המתייבשת והולכת – [...]"³² לחמנייה לחמניה, / רחמניה רחמניה, / לחם לחם / רחם רחם, / חלה חלונת / קלועה קלועונת / קרום חום ושמח / עם טעם וריח [...]"³³

כתיבתו של עמיחי לילדים כמו גם כתיבתו למבוגרים, נטולת פתוס, הוא כתב לכולם במילים פשוטות. אך בעוד אשר בשירתו למבוגרים הוא משתעשע במילים כדי לבנות רבדים רבדים של משמעויות, כמו בשיר "מצב"³⁴ שבו הוא בונה עולם שלם מן המילים המנוגדות גר וגר: מי גר בבתיים האלה? / גר גר, גרגור גר ומגרגר, בשירתו לילדים הוא רק משתעשע עם המילים ועם הביטויים, כמו: אָבֶל, אָבֶל / אין אָבֶל / יש רק חָבֶל/ ויש מבולבלת ויש מבולבל / ויש קופסה ויש סל / ויש גשם ויש טל / ויש למטה ויש מעל, / ויש יעל ויש מיכל / אבל לעולם אין אָבֶל."³⁵

עמיחי בשירתו לילדים מודע למגבלות החשיבה של הילד וכך, בעוד אשר שירתו למבוגרים מלאה מטאפורות שבהן הזיקה בין שני דברים היא הבסיס למשמעות החדשה, כמו: "אהבתי הפכה אותי כנראה / כיס מלוח לטיפות

³¹ ספר הלילה הגדול, עמ' 47.

³² "אמני אפתה לי את כל העולם", שירים 1948-1962, עמ' 12.

³³ ספר הלילה הגדול, עמ' 37.

³⁴ מצב, ולא על מנת לזכור, עמ' 12.

³⁵ ספר הלילה הגדול, עמ' 23.

מתוקות של יורה"³⁶ או: "את נפשך, נערה, אשים בתוך כפי, כמו אתרוג לתוך צמר רך-
[...]"³⁷ הנה, בשירת הילדים הזיקה בין שני דברים היא המכנה המשותף
שבעזרתו נבנית רשימה:

"[...] כמו גשם בלי מים / כמו דיבור בלי שפתיים / כמו שמיעה בלי אוזניים / כמו חלומות
בלי חולם / כמו ילד בלי שם / כמו אויר בלי נושם [...] / כמו מכתב בלי בולים / כמו כדור
סל בלי סלים."³⁸

אצל ילדים יש רשימה של שאלות ותשובות כמו: " - מי מרחם על הילדים:
/ - הרחמן."³⁹ ולמבוגרים העולם מסובך יותר: "אלוהים מרחם על ילדי הגן, / פחות
מזה על ילדי בית-הספר / ועל הגדולים לא ירחם עוד, / ישאירם לבדם, [...]"⁴⁰
בעוד שירת המבוגרים שלו אינה מחויבת לְחֵרוֹז או למשקל, בשירת
הילדים שלו מפגין עמיחי משחק וירטואוזי. ב **ספר הלילה הגדול** יש שירי
משחק רבים כמו לדוגמה: "תישן ראש עייף / תנוח על כתף / תישן פה מְדַבֵּר, / מה
אתה אומר? / תישנו רגלים רצות, / מה אתן רוצות? / תישנו האצבעות / תמיד תמיד נעות. /
[...] כל גופך ביחד / ינוח לו בנחת. / תישני כל הילדה / טובה וחמודה. / לילה טוב!"⁴¹

ספר הלילה הגדול הוא ספר אקלקטי שבו נאספו, ככל הנראה, שירים
שהוא כתב לילדיו בזמנים שונים וסביבם נבנתה המסגרת הסיפורית. יש
פערים ביחס לגיל הנמענים בין חלק גדול של השירים ובין הפרוזה. לצד
שירי משחק ושירי ערש, אפיזודות מחיי היום יום ו"שטוזים", כמו: "ההורים
הם שוקו ולדה. לדה ילדה את שוקולדה, היא הבת הבכירה [...]" יש, כאמור, הרהורים
פילוסופיים ותיאור של עולמות עליונים: "אחר כך היתה דממה גדולה ומתוך
הדממה עלו שירי ערש [...] ומבין כל הקולות האלה שהילדה הכירה, עלו גם קולות אחרים
שמעולם לא שמעה כמותם. היו אלה מנגינות הכוכבים במסילותיהם, וזמרת ירחים
ושמשות אין ספור במקומות שבהם שפת הדיבור היא מנגינה ושירת געגועים גדולה לשלום

³⁶ שנינו ביחד וכל אחד לחוד, **שירים 1948-1962**, עמ' 13.

³⁷ שם, עמ' 21.

³⁸ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 24.

³⁹ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 77.

⁴⁰ **שירים 1948-1962**, עמ' 14.

⁴¹ **ספר הלילה הגדול**, עמ' 20.

ולשלווה ולסדר ולחיי נצח.⁴² הבדל זה יוצר טווח גילי גדול מדי ולדעתני, השירים בספר ראויים לבמה ולמרחב משלהם ולא להיות מובאים כ"ממתק ללילה בלבד".

ואסיים בדבריו של עמיחי על ילדיו ואל ילדיו המייצגים את המשותף לכתבתו למבוגרים ולכתבתו לילדים שהוא, "הכנסת היד החוצה":
"ילדי גדלו וטפחו סביב הבכי והצחוק/ כמו פרות, כמו בתים, אבל הבכי והצחוק/ נשארו בגרעין כמו שהיו. אבינו מלכנו, אבינו מלכנו!/ עד כאן על אבות ומלכים, צאו, צאו צאצאים למאה הבאה/ והבכי והצחוק יישארו כמו שהיו. אני זוכר אזהרה חמורה שהזהרתי אותם/ לא להוציא יד מחלון אוטובוס נוסע/ ופעם נסענו ובתי הקטנה צעקה,
"אבא/ הוא הכניס את ידו החוצה!"⁴³

⁴² שם, עמ' 15.

⁴³ פתוח סגור פתוח, עמ' 165.